

Security Force Assistance

Anno 2025 nog steeds ‘practised but not substantiated’?

Lysanne Leeuwenburg MA en Vibeke Gootzen MA MSc*

Recent verscheen in de *Militaire Spectator* een artikel over morele frustratie onder militairen tijdens het trainen van Oekraïense rekruten. Tweede-luitenant Mabel Koenen en prof. dr. Tine Molendijk gebruikten Operatie Interflex als casestudy voor hun onderzoek naar morele uitdagingen voor de trainers van een dergelijke ‘indirecte’ militaire inzet. ‘Wat gebeurt er wanneer militairen worden ingezet in rollen waarin ze de vijand nooit tegenkomen of volledig buiten conflictgebieden opereren?’, vragen Koenen en Molendijk zich af. ‘Missies voor Security Force Assistance (SFA) omvatten bijvoorbeeld het trainen of adviseren van lokale strijdkrachten in plaats van direct deelnemen aan gevechten’.¹

Als twee onderzoekers gespecialiseerd in SFA en verbonden aan de Nederlandse Defensie Academie lazen wij dit artikel met grote interesse. Koenen en Molendijk stellen een terechte vraag, maar beschrijven slechts één vorm van SFA. Combat Mentoring is bijvoorbeeld ook een onderdeel van SFA. In 2022 publiceerde een van de auteurs, Lysanne Leeuwenburg, samen met luitenant-kolonel dr. Ivor Wiltenburg een uitgebreide studie over enkele honderden Nederlandse militairen die tussen 2006 en 2010 in de Zuid-Afghaanse provincie Uruzgan niet alleen het Afghaanse leger opleidden en professionaliseerden, maar ook als *combat mentors* gezamenlijk buiten de poort optraden en de Afghaanse *partner force* assisteerden

in risicovolle gevechtsoperaties.² Een bijzondere SFA-inzet, die NOS-journalist Peter ter Velde destijds beschreef als het ‘gevaarlijkste werk van alle Nederlanders. Ze gaan samen met de Afghanen voorop in de strijd’.³

SFA-missies kennen een veelzijdig karakter. Ze kunnen plaatsvinden in conflictgebieden, maar ook daarbuiten, zoals bij Operatie Interflex waar Oekraïense rekruten in het Verenigd Koninkrijk worden getraind. Bovendien kan SFA onderdeel zijn van een counterinsurgencycampagne of vredesmissie, maar ook autonoom worden ingezet ten behoeve van afschrikking of militaire diplomatie. Daarnaast kunnen zowel conventionele eenheden als Special Operations Forces (SOF) SFA-activiteiten uitvoeren, waarbij Military Assistance zelfs als een van de drie hoofdtaken van SOF geldt. Ten slotte zijn deze activiteiten enorm divers, variërend van trainen en adviseren tot aan het bevoorraden en assisteren van partnertroepen tijdens operaties. De uitvoering kan plaatsvinden op zowel strategisch, operationeel als tactisch niveau. Militaire trainings- en adviesmissies vinden dus zeker niet altijd plaats in isolatie van conflict en zonder contact met de vijand.

Trainings- en adviesmissies worden vaak geassocieerd met de Global War on Terror, omdat het SFA-concept zich vanaf 2006 in de context van de irreguliere oorlogen in Irak en Afghanistan ontwikkelde.⁴ Toch is SFA niet voorbehouden aan de conflicten van de afgelopen twee decennia. Het fenomeen bestaat al veel langer en het trainen van en samenwerken met lokale troepen werd veelvuldig toegepast, zowel in de Koude Oorlog als in het koloniale tijdperk (al dan niet met afwijkende strategische doelen ten opzichte van hedendaagse SFA-inzetten). Bovendien zullen SFA-missies in het huidige tijdperk van strategische competitie alleen maar toenemen, zo luidde een belangrijke conclusie van het recente SFA-symposium georganiseerd door het War Studies Research Centre van de Faculteit Militaire Wetenschappen.

* Lysanne Leeuwenburg is reserveofficier bij de Koninklijke Landmacht en werkt als promovenda bij het Nederlands Instituut voor Militaire Historie. Vibeke Gootzen is onderzoeker bij de sectie Irreguliere Oorlogvoering en Speciale Operaties van de Faculteit Militaire Wetenschappen (FMW).

1 Mabel Koenen en Tine Molendijk, ‘Trainen van Oekraïense rekruten als ‘een hoofdstuk zonder einde’, *Militaire Spectator* 194 (2025) (7/8) 429.

2 Tijdens veel van deze operaties kregen de Nederlandse mentoren en het Afghaanse leger met gevechtscontact te maken. Zie voor een uitgebreide beschrijving van deze operaties: Lysanne Leeuwenburg en Ivor Wiltenburg, *Met geweer en geduld. Trainen, adviseren en vechten met het Afghaanse leger in Uruzgan* (Den Haag, 2022).

3 Peter ter Velde reisde als journalist met de Nederlandse militairen in Uruzgan mee. Zie Peter ter Velde, *Kabul & Kamp Holland – Over de stad en de oorlog* (Den Haag, 2010) 184.

In Nederland is deze toename zichtbaar door de verschillende SFA-missies waar de krijgsmacht aan deelneemt. Naast de bijdrage aan Operatie Interflex en de EU Military Assistance Mission in de context van Oekraïne, levert de krijgsmacht bijvoorbeeld een bijdrage aan de NAVO Missie Irak, waarbij Nederlandse militairen hun Iraakse *counterparts* adviseren in verschillende veiligheidsvraagstukken. Ook zijn er Nederlandse militairen actief in Tsjaad, waar ze Tsjadische instructeurs opleiden als onderdeel van het Global Peace Operations Initiative.

Binnen de Nederlandse krijgsmacht lijkt het institutionaliseren van dit soort inzetten echter minder belangrijk. Het trainen, adviseren en uitrusten van lokale eenheden staat wel in de *Defensienota 2022*, waar valt te lezen dat 'de voorbereiding en inzet van militaire trainers en adviseurs (...) verder [wordt] geprofessionaliseerd: er komt in carrièrepaden meer aandacht voor training en advies, en training- en adviesmissies worden centraal en domeinoverstijgend aangestuurd'.⁵ Maar over de concrete invulling van deze verdere professionalisering laat de nota zich niet uit. Ook ontbreekt in achterliggende, interne documentatie eveneens een plan van aanpak voor de Nederlandse krijgsmacht. In de recente *Defensienota 2024* zijn militaire trainings- en adviesmissies zelfs volledig weggelaten, hoewel deze wel degelijk – en voor Nederlandse begrippen op grote schaal – worden uitgevoerd. Zoals hierboven beschreven levert Nederland door middel van SFA (zowel het trainen van Oekraïense troepen als het leveren van materieel) een bijdrage aan de oorlog tegen Rusland.⁶

Het lijkt er dus op dat de Nederlandse krijgsmacht SFA vaak als een ad-hoc vorm van militaire inzet uitvoert. Wiltenburg haalde dit al eerder aan in de *Militaire Spectator* (2-2019), in zijn artikel 'Security Force Assistance: practised but not substantiated?' over de tekortkomingen en uitdagingen in de voorbereiding en uitvoering van trainings- en adviesmissies. Hij bekritiseerde het gebrek aan onderkenning van de strategische waarde van dergelijke trainings- en adviesmissies in de huidige doctrine en de Nederlandse krijgsmacht.

Om beter voorbereid te zijn op de planning en uitvoering van toekomstige SFA-missies zou er meer aandacht moeten komen voor het institutionaliseren van deze vorm van militaire inzet.

Institutionalisering is noodzakelijk om verschillende redenen. Niet alleen zullen er meer SFA-missies komen, ook zijn deze zeer complex in de uitvoering (door de risicovolle omstandigheden in veelal door conflict geteisterde staten) en hangt de effectiviteit van SFA af van verschillende factoren. De rol van de militairen die optreden als trainer, mentor of adviseur is hierbij cruciaal. Interculturele sensitiviteit, instructievaardigheid, een persoonlijke connectie met *counterparts* en onderling vertrouwen dragen bij aan een effectieve capaciteitsopbouw van lokale troepen. Ook moet er vanaf het begin van de missie een assessment-instrument beschikbaar zijn dat de kwantitatieve progressie of regressie toetst en juist ook de kwalitatieve en meer onmeetbare elementen van de SFA-inzet in ogenschouw neemt. Daarnaast constateerde de studie over de Nederlandse mentoren in Uruzgan het gebrek aan waardering en erkenning onder deze groep militairen die schouder aan schouder met het Afghaanse leger het gevecht waren aangegaan. Door het institutionaliseren van SFA kunnen geleerde lessen beter worden geborgd en kunnen terugkerende tekortkomingen in de voorbereiding, uitvoering en evaluatie worden voorkomen. Op die manier vindt de uitvoering van toekomstige trainings- en adviesmissies, ondanks het unieke karakter van elke individuele missie, minder ad hoc plaats. Wij zien bij het institutionaliseren van SFA niet alleen een rol weggelegd voor beleidsmakers in Den Haag of de militairen zelf, maar benadrukken de samenwerking met de academische wereld. De uitwisseling van praktische ervaringen uit het veld, bijvoorbeeld door het houden van interviews met SFA-*practitioners*, en academische inzichten is niet alleen waardevol, maar ook cruciaal om de strategische inzet en praktische uitvoering van SFA te optimaliseren. Daardoor kunnen mentoren of adviseurs met de juiste voorbereiding aan een missie beginnen en geven we steeds meer gehoor aan Wiltenburgs kritiek uit 2019 dat SFA in Nederland 'practised but not substantiated' is. ■

4 Vibeke Gootzen, Ivor Wiltenburg en Martijn Kitzen, 'Operation Interflex. A Change in the Character of Security Force Assistance?', *Defense & Security Analysis*, 14 oktober 2024, 4.

5 Ministerie van Defensie, *Defensienota 2022. Sterker Nederland, veiliger Europa. Investeren in een krachtige NAVO en EU* (Den Haag, juni 2022) 28.

6 De auteurs hebben tijdens het schrijven van deze column contact gehad met (vertegenwoordigers van) het recent opgerichte Joint Forces Command (JFC), maar het is nog onduidelijk welke rol SFA krijgt binnen het JFC.

Een kijk op weerbaarheid

Luitenant-kolonel vlieger Dafna Dempsey

Weerbaarheid is in korte tijd een sleutelwoord geworden. Het klinkt in beleidsnota's, talkshows en veiligheidsstrategieën. Oorlog in Europa, digitale kwetsbaarheid en polarisatie maken duidelijk dat veiligheid en stabiliteit niet vanzelfsprekend zijn en dat we onze weerbaarheid moeten versterken. In Nederland, maar zeker in West-Europa, hoop ik dat we nu echt wakker worden. Want wegkijken is óók een reactie, alleen een comfortabele. Het vermijden van ongemak is een stille strategie; zolang we niet benoemen wat schuurt, hoeven we er niet naar te handelen. Maar zonder het toelaten van ongemak blijft weerbaarheid een leeg woord.

Die reflex om te negeren raakt aan iets diepers. Erkennen dat risico's reëel zijn, betekent ook erkennen dat we aangesproken kunnen worden op ons vermogen ermee om te gaan. Dat brengt ongemak met zich mee. De vraag 'kunnen we dit aan?' klinkt eenvoudiger dan ze voelt. En die nog zwaardere, onderliggende vraag 'zouden we ook oorlog aankunnen?' duwen we liever weg. Dat doen we niet omdat de vraag onbelangrijk is, maar omdat het ons dwingt iets onder ogen te zien wat spanning en ongemak oproept.

In mijn eigen leven lopen vier rollen voortdurend door elkaar heen; militair, leider, moeder en burger in een samenleving die zich comfortabel heeft ingericht. Elk van die perspectieven laat me zien dat weerbaarheid niet ontstaat tijdens de crisis, maar ervoor. Niet wanneer je instort, maar wanneer je oefent. Niet in grote momenten, maar in kleine keuzes.

Die les zie ik scherp in mijn werk als militair. Mensen beschouwen ons vaak als uitzonderlijk sterk of anders dan zichzelf, maar dat verschil zit niet in zogeheten aangeboren kracht. Het gaat om blootstelling; trainen onder druk en omgaan met onzekerheid en ongemak. Vooral vrouwen zeggen vaak dat ze nooit zouden kunnen wat ik

doe. Dan denk ik: het is niet dat je het niet kunt, je weet alleen niet dát je het kunt en je moet leren dat je de spanning van ongemak kunt verdragen.

Voor mijn eerste uitzending vroeg ik me af wat er zou gebeuren als het erop aankwam. Zouden mijn reflexen samenvallen met mijn training, of zou ik bevriezen? Je kunt honderd keer bedenken hoe je zult handelen, maar je weet het pas wanneer het gebeurt. En dat moment komt, voorbereid of niet. Tijdens uitzendingen zag ik collega's sneuvelen. Dan voel je het gewicht van toeval, verantwoordelijkheid, leven en dood tegelijk. Juist dan blijkt dat wat je hebt geoefend telt op de zwaarste momenten. Niet omdat het makkelijker wordt, maar omdat lichaam en geest iets herkennen; ongemak is niet nieuw.

Als leider leerde ik dat leidinggeven niets te maken heeft met rang of retoriek, maar met gedrag onder druk, met verantwoordelijkheid dragen in complexiteit en met richting geven wanneer er geen garanties zijn. Leiderschap betekent dat jij het meest beschikbaar bent voor de situatie én de mensen die erin staan. Mensen moeten voelen dat ze niet alleen worden achtergelaten, maar ook niet worden belemmerd. Juist daar ontstaat weerbaarheid; wanneer ongemak niet meteen wordt weggehaald, maar verdragen mag worden zonder dat het escaleert en wanneer je mensen begeleidt dóór de spanning heen, in plaats van eromheen.

Als moeder voel ik die spanning van ongemak vaak. De reflex om je kind te beschermen tegen pijn en angst is liefdevol, maar ook riskant. Een kind dat nooit ongemak ervaart, leert niet wat het aankan. Je hoeft ze niet (letterlijk) onderuit te laten gaan, maar ze moeten niet verlost worden van elke hobbel. Ze moeten ervaren dat teleurstelling erbij hoort, en dat juist dáár verantwoordelijkheid begint. Zelfvertrouwen en handelingsvermogen ontstaan niet uit com-

plimenten, maar uit ervaring; ik kon iets waarvan ik niet zeker wist of het zou lukken, en het lukte me, ook al was het moeilijk. Dát maakt ze weerbaar.

Daarnaast ben ik burger in een samenleving die comfortabel is ingericht. Ik leef in omstandigheden die luxe zijn vergeleken met grote delen van de wereld. We leven in vrijheid en overvloed, en ook al weet ik hoe het is om met weinig middelen te functioneren, voel ik hoe comfort weerbaarheid kan afbreken. Soms vraag ik me af of ik niet té gewend ben geraakt aan hoe goed ik het heb. Onze verworven vrijheid en welvaart zijn een groot goed, maar het comfort dat ermee gepaard gaat maakt ons kwetsbaar.

We spreken over weerbaarheid in termen van polarisatie, desinformatie en geopolitieke risico's. Terecht, maar elke crisis begint bij mensen, niet bij systemen. Een samenleving die geen ongemak verdraagt, kan geen weerstand bieden. In literatuur over mentale weerbaarheid

zie je steeds hetzelfde; gemak geeft rust op de korte termijn, maar haalt groei weg. Weerbaarheid is dus geen eigenschap die je hebt of niet hebt. Het is een capaciteit die je ontwikkelt – of verliest.

Wat ik dus in al mijn rollen heb geleerd is dat weerbaarheid niet ontstaat als antwoord op de klap, maar als voorbereiding vóór de klap. Niet wanneer je wordt getest, maar in de momenten dat je gemak kúnt kiezen en dat niet doet. We hoeven oorlog of ellende niet te verheerlijken, maar we moeten wel erkennen dat een samenleving die ongemak afschermt, haar weerbaarheid verliest. En ja: sterke systemen – investeringen in defensie, digitale veiligheid en bescherming van kritieke infrastructuur – zijn essentieel. Maar als die systemen niet rusten op mensen die spanning kunnen verdragen en verantwoordelijkheid durven nemen door ongemak op te zoeken in plaats van te vermijden, blijven ze kwetsbaar en blijft een weerbare samenleving buiten bereik. ■

Absicht

De kracht van een eenvoudig oogmerk

Luitenant-kolonel Marnix Felius

Een bierviltje zegt genoeg

We verdrinken in formats, schema's en buzzwords. Iedereen heeft een visie, een *design* of een narratief, maar wie vraagt nog gewoon: wat is de bedoeling?

Begrijpen we die termen nog wel? Of verschuilen we ons vooral achter het volgende civiele model, terwijl de kracht van veel leiderschaps- en besluitvormingsknowhow nou juist de militaire oorsprong is?

Op een bierviltje past alles wat ertoe doet. De rest is ruis. Toch maken we het in de praktijk steeds ingewikkelder. Het constateren van een slecht geformuleerd oogmerk tijdens oefening

leidt bijvoorbeeld stevast tot méér proces en scherpere formats. Wat ooit oogmerk was, leest nu als compleet plan, of onleesbare tekst. Terwijl de kernvraag eenvoudig blijft: wat moeten we bereiken?

Een effectief oogmerk hoeft geen rigide opbouw te volgen. Formats zoals Purpose, Method, Endstate zijn nuttige hulpmiddelen, maar nooit voorgeschreven. Verschillende commandanten en soorten opdrachten kennen verschillende wegen naar Rome. Strikte formats voegen regelmatig vooral woorden toe, geen richting. Het gaat om de kern: als die met één zin duidelijk is, dan is dat genoeg. Weg met ballast, terug naar de essentie.

Absicht, de Duitse oorsprong

Een oogmerk is nooit complex. Het formuleren ervan is vooral de analytische kunst om tot die absolute kern te komen. Vaak gaat het om de opdracht: het waarom, het waartoe. Het oogmerk vloeit voort uit de opdracht van de hogere commandant. De uitvoerende commandant stelt vast. Het gaat altijd om één vraag: wat willen we bereiken?

Laten we even teruggaan naar de Duitse militaire oorsprong. Oogmerk begon als *Absicht*. Absicht laat zich het beste vertalen als 'doelstelling' of 'intentie'. En dat is dus het oogmerk: de intentie van de verkregen opdracht.

Stel: de opdracht is een brug veroveren. Het oogmerk kan zijn dat een opvolgende eenheid veilig aan de overkant van de rivier moet komen. Als we dit scherp hebben, dan moeten daar conclusies aan worden verbonden. Conclusie 1: de brug moet intact blijven. Dat is niet complex, maar praktisch wel zeer moeilijk in een oorlogssituatie. Conclusie 2: wijs een eenheid aan die de brug kan repareren of, indien nodig, een brug kan leggen. Kortom, van tevoren kun je met het oogmerk op elk niveau meedenken over problemen en oplossingen.

Maar het gaat verder: als bijvoorbeeld uit de terreinanalyse een betere optie naar voren komt dan de opgedragen brug, dan kan een commandant ervoor kiezen om te handelen binnen de geest van het oogmerk. Vanrails als vak of deadline bepalen of zo'n alternatief kan. Hier kom je ook in het grijze gebied van hoeveel vrijheid van handelen geef je en hoeveel neem je? Bij het maken van die afweging spelen zaken als initiatief, cultuur en vertrouwen een cruciale rol.

Een praktijkvoorbeeld: een verkenningseenheid houdt de brug onder waarneming en ontdekt dat deze onbezet is. Wetende dat de veroverende eenheid nog uren verwijderd is, en de kans bestaat dat de tegenstander de brug alsnog bezet, kan de verkenners, handelend binnen opdracht, oogmerk en richtlijnen, besluiten om deze brug zelf veilig te stellen. Dat was nooit het plan, en het is ook geen normale taak voor een verkenners. Maar dat is precies waar het oogmerk

voor is: begrijpen hoeveel ruimte kan, of moet worden genomen.

Eenvoud, richting, vrijheid

Dat is een oogmerk. Kort, eenvoudig, richtinggevend en altijd bruikbaar, of het nou misgaat of als kansen zich voordoen. Het is begrijpen dat de opdracht een specifieke brug is, maar als het erop aankomt is het echte doel niet het veiligstellen van 'brug A', maar zorgen dat de volgende eenheid snel en veilig over de rivier komt.

Een uitstekend krijgshistorisch voorbeeld is de Duitse aanval in mei 1940. Opdracht was het uitvoeren van een snelle doorbraak in het westen; het Absicht was helder en beknopt: 'Sechster Tag – Rhein, siebenter Tag – darüber hinaus'. Dit oogmerk gaf richting aan alle eenheden, van legerkorps tot peloton, en maakte het mogelijk dat Guderian en Rommel hun manoeuvres snel en zelfstandig konden uitvoeren, omdat het oogmerk op alle niveaus werd begrepen en gedeeld. Zo zwom een jonge genie-onderofficier met enkele pioniers op eigen initiatief de Maas over, schakelde de Franse bewaking uit en stelde de brug veilig. Handelend in de geest van het oogmerk.

Oefen op inhoud, niet op proces

De oplossing om sterkere oogmerken te formuleren en daarbinnen te handelen ligt niet in een beter proces of een invulschema. Het vaststellen van een effectief oogmerk vraagt om kennis en ervaring, de toepassing van krijgskunde en -kunst. Het oogmerk geeft geen route, maar ruimte.

Beter worden begint daarom bij opleiden en trainen, gericht op inhoud, met de beste opleiders en trainers, met vakmensen en vechters. Voer oefeningen uit op de kaart. Ga het terrein in met de ondercommandanten, voer discussies en leer van historische voorbeelden. Leer elkaar op die manier ook (tactisch) beter kennen, creëer begrip en onderling vertrouwen, want de mens maakt het verschil.

Zonder scherp oogmerk geen vrijheid van handelen. Zonder vrijheid geen initiatief en geen overwinning. Zo simpel is het. Dus beoordeel commandanten daar ook op. ■